

Årsplan Haga Barnehage

2026/2027

Holmestrand kommune

Innhold

Forord 3

1.	Innledning – Holmestrandsbarnehagene	4
1.1	Vårt verdigrunnlag.....	5
1.2	Velkommen til Haga barnehage	6
2.	Barnehagens innhold og oppgaver	7
2.1	Omsorg	7
2.2	Lek	8
2.3	Læring	9
2.4	Danning	10
2.5	Vennskap og fellesskap	11
2.6	Trygt og godt barnehagemiljø	12
2.8	Barns medvirkning.....	13
2.9	Trafikksikker kommune	14
3.	Barnehagen som pedagogisk virksomhet	15
4.	Samarbeid.....	15
4.1	Samarbeid hjem og barnehage	16
4.2	Tilvenning	16
4.3	Trygghetssirkelen	17
4.4	Overgang innad i barnehagen	17
4.5	Overgang barnehage-skole.....	18
4.6	Samarbeid med andre instanser	19
5.	Progresjon	20
5.1	Progresjons i det pedagogiske tilbudet.....	21

Forord

Rammeplanen for barnehager legger føringer for at alle barnehager skal utarbeide en årsplan. Årsplanen skal vise hvordan barnehagene arbeider for å omsette rammeplanens formål og innhold og barnehageeierens lokale tilpasninger til pedagogisk praksis.

Årsplanen er et arbeidsredskap for barnehagepersonalet og dokumenterer barnehagens valg og begrunnelser. Årsplanen gir informasjon om barnehagens pedagogiske arbeid til myndighetsnivåene, barnehagens samarbeidsparter, eier, politikere og andre interesserte.

Gjennom årsplanen får også foresatte et godt innblikk i barnehagens arbeid og dermed mulighet til å påvirke innholdet. Gjennom årsplanen ønsker vi at foresatte skal se en klar sammenheng mellom arbeidet vi gjør og de overordnede målene.

En felles mal for de kommunale barnehagene i Holmestrand skal bidra til å utjevne kvalitetsforskjeller og gi et likeverdig barnehagetilbud for alle barn og foreldre i Holmestrand kommune.

Årsplanen er utarbeidet på bakgrunn av:

- Lov om barnehager
- Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver
- Kommuneplan for Holmestrand
- Vedtekter for kommunale barnehager i Holmestrand
- Oppvekstløftet i Holmestrand
- Plan for barn og unges digitale kompetanse 2026 – 2030

1. Innledning – Holmestrandsbarnehagene

Nasjonale- og kommunale planer påvirker barnehagens arbeid. Holmestrand sin kommuneplan er kommunens overordnede styringsdokument. Kommuneplanen tar utgangspunkt i FN sine bærekraftsmål. FNs bærekraftsmål skal sikre sosial rettferdighet og god helse og stanse tap av naturmangfold og klimaendringer. Målene skal vise vei mot en bærekraftig utvikling på kort og lang sikt.

“Oppvekstløftet i Holmestrand” er kommunens plan, tiltak og satsinger for å forebygge omsorgssvikt og atferdsproblemer hos barn og unge. Planen skal bidra til en overordnet forankring av det forebyggende tilbudet og fordelingen av kommunens ressurser til dette arbeidet. Mål i kompetanseløftet er at alle barn og elever opplever å få et godt tilpasset og inkluderende tilbud i barnehage og skole og at barn og unge skal få mulighet til utvikling, mestring, læring og trivsel - uavhengig av sine forutsetninger. Barnehager, skoler, PPT og andre virksomheter med tjenester til barn og unge må jobbe sammen for å skape et inkluderende fellesskap, og det pedagogiske tilbudet skal tilpasses slik at alle får et best mulig utgangspunkt for utvikling og læring. Innholdet i denne planen er utgangspunkt for innholdet i årsplanen, som igjen er innhold på personalmøter, avdelingsmøter og felles planleggingsdag. Dette er også førende for våre valg og planer.

[Oppvekstløftet i Holmestrand - Holmestrand kommune](#)

Figur 1 - barn som leker med modelleire

1.1 Vårt verdigrunnlag

Barnehagenes verdigrunnlag skal formidles, praktiseres og oppleves i alle deler av barnehagens pedagogiske arbeid. Personalet i barnehagen har et særlig ansvar for å etterleve dette i praksis samt reflektere over egne verdier og handlinger.

Holmestrand barnehagenes verdigrunnlag bygger på:

- “Å møte individets behov for omsorg, trygghet, tilhørighet og anerkjennelse og sikre at barna får ta del i og medvirke i fellesskapet.” (Rammeplan for barnehagen)
- “Barnehagen skal fremme demokrati, mangfold og gjensidig respekt, likestilling, bærekraftig utvikling, livsmestring og helse.” (rammeplan for barnehagen)
- “Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi.” (Lov om barnehager)

I Holmestrand kommunes arbeidsgiverpolitikk har vi tre verdier som gjelder for alle ansatte i kommunen. Verdiene skal kjennetegne kommunen i vårt møte med innbyggere og brukere av kommunale tjenester

Åpen:

Holmestrand kommune skal preges av åpenhet og være transparent i alle sammenhenger. De ansatte skal være åpne i sine relasjoner med innbyggerne, samtidig som organisasjonens mål er å være åpen og mottakelig for nye idéer og tilbakemeldinger.

Respektfull:

Gjensidig respekt er en grunnleggende forutsetning for god samhandling og kommunikasjon. Evnen til å se menneskene en skal samhandle med, prøve å forstå og verdsette forskjellighet og mangfold er avgjørende for å utvikle en god organisasjon, gode tjenester og god samfunnsutvikling.

Samskapende:

Holmestrand kommune vil utvikle seg gjennom samskaping med innbyggerne, de folkevalgte og på tvers av nivåer og fagområder i kommunens organisasjon. Ved å aktivere kompetanse og ressurser i kommunens organisasjon og hos kommunens innbyggere og folkevalgte i et aktivt samspill, vil forutsetningene for å løse fremtidens utfordringer øke.

1.2 Velkommen til Haga barnehage

Haga barnehage er en kommunal barnehage med 6 avdelinger 98 barn fra høsten 2026. Vi er sentralt beliggende nær Sande sentrum og har 30 dyktige og faglige bevisste medarbeidere. Denne årsplanen har som mål og oppsummere det pedagogiske innholdet i Haga barnehage med bakgrunn i barnekonvensjonen, barnehageloven med forskrifter og holmestrand kommunes egne planer. For mer praktisk informasjon kan du lese informasjonsheftet vårt.

Visjonen vår er «Et godt minne i livet»

Barnehagetiden er en viktig del av barnas oppvekst. Hos oss ønsker vi at hvert enkelt barn skal oppleve trygghet, glede, mestring, vennskap og tilhørighet. Vi vet at det er de gode opplevelsene i hverdagen – å bli møtt med omsorg, få utforske verden, leke sammen med andre og kjenne at man er verdifull - som skaper minner som varer.

Visjonen «et godt minne i livet» skal prege alt vi gjør. Gjennom varme relasjoner, inkluderende fellesskap og meningsfulle opplevelser ønsker vi å gi barna i Haga barnehage en hverdag der de opplever seg sett, hørt og anerkjent. Vi legger til rette for lek, læring og utvikling i et miljø som fremmer nysgjerrighet, trygghet og livsglede.

Når barna en dag ser tilbake på tiden i barnehagen er vårt mål at de skal huske gode venner, engasjerte voksne, spennende opplevelser og følelsen av å høre til. Barnehagen vår skal være et sted som setter positive spor, altså *et godt minne i livet*.

Satsningsområde for 2026-2027

Inkluderende fellesskap

I vår barnehage ser vi inkluderende fellesskap som en grunnleggende forutsetning for barns trivsel, utvikling og læring. Et inkluderende fellesskap kjennetegnes av at alle barn opplever tilhørighet, blir møtt med respekt og får mulighet til å delta og bidra ut fra egne forutsetninger.

Vi vet at vennskap og fellesskap utvikles gjennom gjentatte positive erfaringer sammen med andre. Lek er barnas viktigste arena for samspill og tilhørighet, og lekekulturen blir derfor en sentral inngang til vårt arbeid med inkludering. De voksne i Haga barnehage har et særlig ansvar for å støtte barns lek, legge til rette for gode møteplasser og bidra til at alle barn opplever å være en betydningsfull del av fellesskapet. Vi skal være tilstedeværende, observante og aktive voksne som støtter barns deltagelse, vennskap og medvirkning.

Gjennom bevisst arbeid med lekekultur, lekemiljø, språk, relasjoner og voksenrollen ønsker vi å skape et miljø der ulikheter verdsettes, hvor alle barn opplever å høre til, og der ingen opplever å bli stående utenfor.

Vårt mål er at «alle barn i Haqa barnehage skal ha en lekevenn»

For å nå målet vårt vil vi arbeide systematisk og reflektere over følgende områder gjennom året som kommer:

- **Voksenrollen i lek**
Hvordan kan vi være tilstedeværende og tilgjengelige voksne i barnas lek? Når skal vi observere, støtte, delta eller trekke oss tilbake? Hvordan kan vi hjelpe barn inn i lek og støtte etablering av vennskap? Hvordan kan vi bidra til at ingen barn blir stående utenfor fellesskapet?
- **Inkluderende lekekultur**
Hvordan skaper vi en kultur der barn inviterer hverandre inn i lek? Hvordan arbeider vi med vennskap, empati og sosial kompetanse i hverdagen? Hvordan møter vi situasjoner der barn opplever å bli stående utenfor på en respektfull og utviklende måte?
- **Lekemiljø og lekesoner**
Hvordan kan det fysiske miljøet fremme lek, samspill og vennskap? Hvordan organiserer vi rom, materialer og møteplasser slik at flere barn finner innpass i lek? Hvordan kan lekesoner inspirere til ulike typer lek og ulike relasjoner? Hvordan kan barnas interesser og initiativ påvirke lekemiljøet?
- **Risikolek og mestring**
Hvordan kan vi legge til rette for utfordrende og spennende lek innenfor trygge rammer? Hvordan bidrar risikolek til mestring, samarbeid, relasjonsbygging og inkludering? Hvordan kan personalet gjøre gode vurderinger mellom risiko og utviklingsmuligheter?
- **Språk som nøkkel til lek**
Hvordan styrker vi barnas språk for å støtte deltagelse i lek og fellesskap? Hvordan kan vi bruke språk aktivt for å bygge relasjoner og vennskap? Hvordan støtter vi barn som trenger ekstra hjelp til å uttrykke seg og forstå andre?
- **Observasjon og refleksjon**
Hvordan får vi innsikt i barns deltagelse i lek og vennskap? Hvem leker sammen, og hvem står i fare for å bli stående utenfor? Hvordan bruker vi observasjoner som grunnlag for tiltak og utvikling av praksis? Hvordan lytter vi til barnas erfaringer med vennskap og lek?

2. Barnehagens innhold og oppgaver

2.1 Omsorg

God omsorg er en forutsetning for barns trygghet og trivsel, og for utvikling av empati og nestekjærlighet. Vi som personale skal hele tiden jobbe for et barnehagemiljø der barna ikke

bare er mottakere av omsorg. Vi skal også verdsette og anerkjenne barnas egne omsorgshandlinger.

I Haga barnehage fremmer vi omsorg på denne måten:

- Vi utøver en autoritativ voksenstil ved å være varme og grensesettende
- Vi setter oss ned i barns høyde
- Vi legger til rette for ro og hvile i løpet av dagen gjennom hvilestund og soving.
- Vi er sensitive i møte med hvert enkelt barn og gir barnet den omsorgen det har behov for der og da
- Vi møter alle barn og foresatte i gangen når de kommer, med et smil, hei og barnets navn
- Vi har det gøy sammen og bruker humor
- Vi skaper gode øyeblikk i stellesituasjonen
- Vi sørger for mange gode interaksjoner med barna slik at resultatet blir en god, trygg og omsorgsfull relasjon – dette gjør vi også gjennom «banking time».
- Vi anerkjenner barnas følelser og er tett på og tilgjengelig når ting blir vanskelig

Progresjon i omsorgsarbeidet handler om at barna gradvis utvikler trygghet, selvstendighet, empati og evne til å vise omsorg for seg selv og andre. Du kan lese mer om progresjon i punkt 5.

- Vi starter med å gi barna tett voksenstøtte, fysisk nærhet og hjelp til å sette ord på følelser etter behov
- Etter hvert får barna erfaring med å uttrykke egne behov, ta imot hjelp og vise omsorg for andre
- Når tiden er inne for hvert enkelt barn, oppmuntres de til å ta ansvar i fellesskapet, hjelpe hverandre og vise forståelse og omtanke i ulike situasjoner
- Barna skal gjennom hele barnehagetiden møte voksne som er sensitive, tilgjengelige og anerkjennende i samspill.

2.2 Lek

Lek skal ha en sentral plass i barnehagen og lekens egenverdi skal anerkjennes. Alle barn skal være inkludert i lek og leken skal gi barn glede. Leken er psykisk helsefremmende for barna når ansatte er til stede og legger til rette for alle barn.

I Haga barnehage fremmer vi lek på denne måten:

- Vi organiserer dagsrytmen slik at vi setter av tid til lek

- Vi tilbyr et rikt og variert lekemiljø med ulike lekesoner. I dette ligger også aldersadekvate leker og tilrettelegging av det fysiske rommet
- Vi er aktive voksne som deltar i lek på barnas premisser
- Vi bruker alle rom vi har tilgjengelig gjennom dagen for å la barna kunne bli værende i lek og oppleve minst mulig brudd i leken
- Vi veileder barn hvis leken fører til uheldige samspillsmønstre
- Vi hjelper med å heve barnas lekekompetanse der det trengs og sørger for at alle barn har noen å leke med
- Vi er sensitive i møte med barns lek og ser etter hva barna trenger for at leken ikke skal stoppe opp, men heller videreutvikle seg.

Progresjon i lek handler om at barna gradvis skal oppleve økt deltagelse, mestring og glede i lek, samt utvikle evne til å samarbeide, fantasi, kreativitet og samspill med andre. Du kan lese mer om progresjon i punkt 5.

- Barns første erfaring med lek er å la de få utforske lek gjennom sanser, kropp og enkle samspill med andre barn og voksne.
- Etter hvert utvikler barna rollelek, fantasilek og mer varierte former for samlek.
- Barna får gradvis større erfaringer med å samarbeide, forhandle om roller og løse utfordringer i lek
- Deretter utfordres barna til å videreutvikle leken over tid, inkludere andre og bidra aktivt til lekefellesskapet.

2.3 Læring

Læring i barnehagen er nært knyttet til leken og de voksnes rolle. Det vil være vanskelig å se disse atskilt fra hverandre, og slik rammeplanen peker på så skal disse ses i sammenheng. Læring skjer i alle hverdagssituasjoner gjennom barnehagedagen hvilket betyr at læring kan oppstå både i spontane og planlagte øyeblikk.

Digital utforskning

Barnehagen følger nasjonale retningslinjer for bruk av digitale verktøy med barn. Barna skal få utforske gjennom digitale verktøy, for eksempel å ta bilder av og observere insekter gjennom mikroskop. I prosjektarbeid kan barna få felles digitale opplevelser som kan inspirere til rollelek og aktivitet. Vi skal også la barna øve på digital dømmekraft gjennom respekt for hverandres samtykke for eksempel når vi tar bilder og film.

I Haga barnehage fremmer vi læring på denne måten:

- Vi undersøker sammen med barna og er nysgjerrige og undrende
- Vi jobber med ulike temaer og prosjektarbeid på avdelingene på barnas premisser
- Vi er gode rollemodeller som støtter barns følelser

- Vi har små grupper gjennom dagen tilpasset barnas nivå
- Vi bruker de hverdagslige situasjonene som læringssituasjoner. Slik som måltid, stellesituasjon og påkledning.
- Vi bruker progresjonsmodellen aktivt
- Vi bruker nærmiljøet aktivt
- Vi setter søkelys på barns innspill og interesser og lar de medvirke

Progresjon i læring handler om at barna gradvis skal oppleve økt nysgjerrighet, utforskertrang og mestring gjennom erfaringer, undring, refleksjon og varierte læringsopplevelser. Du kan lese mer om progresjon i punkt 5.

- Barn skal få oppleve læring gjennom sansing, undring, gjentakelse og utforsking av nærmiljø.
- Etter hvert får barna flere erfaringer med å stille spørsmål, prøve ut ideer og finne egne løsninger
- Barna oppfordres gradvis til å reflektere, resonnere og dele kunnskap og erfaringer med andre.
- Deretter skal barna få oppleve sammenhenger, fordype seg i temaer og aktivt delta i læringsprosesser.

2.4 Danning

Danning i barnehagen er et begrep som er nært knyttet til selvbestemmelse og medbestemmelse. Danningen skjer gjennom andre, men også gjennom enn selv. Danning er orientert mot en indre prosess der barnet utvikler en personlig og ansvarlig måte å forholde seg til verdier på. Danning i barnehagen skal sette barna i stand til å tenke selv, reflektere over sannheter, stille spørsmål, og kunne yte motstand over egne og andres valg.

I Haga barnehage fremmer vi danning på denne måten:

- Vi leser bøker om ulike levesett og fremmer mangfold
- Vi heier på barns nysgjerrighet
- Vi filosoferer sammen med barn
- Vi øver på selvhevdelse
- Vi lar barna få ytre sine meninger og respekterer de, slik at de får muligheten til å føle seg viktige og tatt på alvor
- Vi er gode samtalepartnere og veiledere ved å stille åpne spørsmål
- Vi lar barna få bidra i fellesskapet slik at de opplever seg som kompetente
- Vi støtter barn i å bli den beste versjonen av seg selv

Progresjon i danning handler om at barna gradvis skal utvikle forståelse av seg selv og andre, styrke sin identitet og få erfaringer med medansvar, respekt og deltagelse i fellesskapet. Du kan lese mer om progresjon i punkt 5.

- Vi starter med å la barna få støtte til å bli kjent med egne følelser, behov og uttrykksformer.
- Etter hvert får barna erfaringer med å ta hensyn til andre, vente på tur og delta i fellesskapet
- Barna oppmuntres til å reflektere over egne handlinger og forstå hvordan disse påvirker andre
- Gradvis vil barna få økt ansvar og medvirkning, og øve på å uttrykke meninger, vise respekt og ta etiske valg

2.5 Vennskap og fellesskap

Det å fungere godt sammen med andre er en forutsetning for å kunne mestre livet. Det samme er å kjenne at man hører til og er en del av et fellesskap. For å få til dette kreves sosial kompetanse. Dette er det viktig at vi har søkelys på i barnehagen. For å oppleve vennskap og kunne bygge gode relasjoner er det viktig at barn i tidlig alder erfarer gode relasjoner til de rundt seg.

I Haga barnehage fremmer vi vennskap og fellesskap på denne måten:

- Vi har respekt for barna og fremmer demokratiske prinsipper
- Vi har samlinger med barna (også på tvers av avdelinger) hvor vi har et felles fokus og for å skape felles opplevelser
- Vi går på lysglimtjakt og ser etter det positive i hverandre
- Vi snakker med barna om egne og andres grenser
- Vi observerer barnegruppene slik at vi har oversikt over hvilke barn som eventuelt faller utenfor
- Vi kartlegger systematisk voksnes relasjoner til barna og det psykososiale miljøet
- Vi sørger for at alle barn har tilgang på fellesskapet, og har derfor turer og grupper på tvers av avdelinger
- Vi veileder barn i øyeblikket når det er nødvendig
- Vi har en felles bok i barnehagen som alle avdelinger jobber med for å bygge fellesskap

Progresjon i vennskap og fellesskap handler om at barna gradvis skal utvikle evne til å bygge relasjoner, vise omtanke for andre, håndtere uenigheter og oppleve tilhørighet til fellesskapet. Du kan lese mer om progresjon i punkt 5.

- Når barn skal etablere de første relasjonene trenger de støtte, de trenger også å oppleve trygghet sammen med andre
- Etter hvert utvikler barna vennskap gjennom felles opplevelser, lek og samspill
- Barna får gradvis erfaring med samarbeid, konfliktløsning og å ta hensyn til andres perspektiver

- Deretter vil de oppmuntres til å inkludere andre, bidra i fellesskapet og hjelp til å etablere gode og sterke relasjoner.

Figur 2 - Hender og hjerte

2.6 Trygt og godt barnehagemiljø

Lov om barnehager pålegger barnehagen å arbeide kontinuerlig for å fremme helse, trivsel, lek og læring hos barn. Barnehagen skal ha nulltoleranse mot krenkelser ovenfor barna, og aktivitetsplikten skal sikre at det iverksettes tiltak straks dersom ett eller flere barn ikke har et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø.

Olweus (2010), Idsøe og Roland (2017) definerer mobbing som «intensjonell *negativ handling, gjentatt over tid og hvor det er ubalanse i styrkeforholdet mellom den/ de som utøver og den som blir utsatt for handlingen*»

Barnehagene i holmestrand har en felles plan for psykososialt barnehagemiljø. Denne planen sier noe om hvordan vi skal jobbe for inkluderende fellesskap samt et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø. Planen gir oss konkret støtte og hjelp til å oppdage og handle dersom mobbeatferd oppstår.

Vi har de siste tre årene jobbet med KO-løftet og jobbet med å implementere inkluderende praksis i alt vi foretar oss. «Støtte alle barn og unge» og «å verdsette ulikhet» var de to områdene vi startet med og som vi også vil fortsette med. Vi fikk da blant annet digitale pakker vi brukte på personalmøter. Dette året vil som nevnt vårt hovedfokus være inkluderende fellesskap. Vi skal jobbe for at alle barn har en lekevenn. Vi vet at det å være inkludert i et fellesskap er med på å forebygge ensomhet og ekskludering, derfor er det viktig for oss å sørge for at alle har noen å leke med.

Nytt for året er at vi skal ha trivselssamtaler med alle 4 - og 5 åringer to ganger i året. Barnehagen har utarbeidet en mal som vi skal bruke som utgangspunkt for samtalen. Vi skal også gjennomføre vennebussen med 3-åringene og de eldste barna på småbarnsavdelingene. Målet med dette er å systematisere arbeidet og la barna selv få lov til å uttrykke seg om hvordan de har det i barnehagen. Resultatet fra samtalen blir brukt som utgangspunkt på foreldresamtaler og til å utvikle praksis. Resultatene fra samtalene kan gi oss verdifull informasjon som kan bidra til å utvikle lekemiljøet, reflektere over voksenrollen og oppdage barn som står i fare for å havne utenfor eller ikke opplever tilhørighet.

2.7 Barnehagens språkmiljø

Språk er en viktig del av det å forstå verden og få innsikt i oss selv. Det er gjennom språket at vi øver på å være sammen med andre og så ta del i fellesskapet. Språk er både verbale uttrykk i form av ord, men det er også non-verbal kommunikasjon i form av kroppslige uttrykk gjennom tegn, mimikk, gester og lyder.

I Haga barnehage legger vi til rette for et rikt språkmiljø på denne måten:

- Vi benevner alt vi gjør og er språklige forbilder for barna
- Vi legger til rette for sangleker, sanger med bevegelse og rim og regler.
- Vi bruker bildestøtte, tegn til tale og konkrete gjennom hele barnehagehverdagen og spesielt i overgangssituasjoner
- Vi synliggjør mangfoldet av språk som finnes i barnehagen
- Vi er bevisst vårt eget kroppsspråk i møte med barna
- Vi tilpasser språket ut ifra barnets forutsetninger, men sørger for å ikke undervurdere
- Vi bruker hjelpemidler slik som morsmål.no, nybildetema og oversetter
- Vi synliggjør skriftspråk
- Vi bruker de hverdagslige situasjonene som gode arenaer for språkutvikling – slik som måltid, stell og påkledning.
- Vi er opptatt av meningen med språket og ikke uttalen, vi gjentar derfor det barnet prøver å formidle med riktig uttale og setningsoppbygging, men vi korrigerer ikke.
- Vi har samlinger hvor eventyr og dramatisering har hovedvekt
- Vi har bøker tilgjengelig i barnas høyde og leser med barn i grupper og alene

2.8 Barns medvirkning

Barn har rett til å uttrykke seg og bli hørt i sitt syn på barnehagens daglige virksomhet, men de skal ikke overlates et ansvar de ikke er rustet til å ta. De voksne skal ivareta barnet ut ifra alder og modenhet, og være sensitive og bevisste i samspillet. Personalet skal ta barnets følelsesmessige uttrykk på alvor. Barna skal stimuleres til å tenke selv og oppmuntres til å uttrykke tanker og meninger. Barnehagen skal legge til rette for samtaler individuelt og i grupper, slik at barnet kan uttrykke seg og ta valg som påvirker egen hverdag. Voksne som

jobber i barnehagen skal etterstrebe og være lydhøre voksne som anerkjenner hva barn er opptatt av her og nå, og bygge videre på det. God kommunikasjon med foresatte om hva barna er opptatt av vil også bidra til at personalet kan ta med seg informasjonen inn i planleggingen. I Haga barnehage fremmer vi barns medvirkning på denne måten:

- Vi lytter aktivt til barna og er oppmerksomme på deres verbale og nonverbale uttrykk
- Vi gir barna valgmuligheter gjennom innholdet i vår pedagogiske praksis
- Vi tar utgangspunkt i barnas interesser når vi planlegger aktiviteter, prosjekter og temaer
- Vi involverer barna i beslutninger tilpasset deres alder og modenhet
- Vi gir barna tid til å uttrykke tanker, meninger og ønsker
- Vi justerer våre planer når barnas interesser eller behov tilsier det
- Vi sørger for at barna får påvirke lekemiljøet og de materialene vi har tilgjengelig
- Vi gir rom for at barna kan være med å påvirke regler og avtaler som gjelder fellesskapet

Progresjon i barns medvirkning handler om at barna gradvis skal få økt innflytelse på egen hverdag og erfare deltagelse i demokratiske prosesser gjennom å uttrykke synspunkter, gjøre valg og ta initiativ. De skal erfare at deres stemme blir lyttet til og tatt på alvor. Du kan lese mer om progresjon i vår progresjonsplan i punkt 5.

- Vi starter med å la barna medvirke gjennom kroppsspråk, uttrykk og interesser.
- Etter hvert får barna erfaringer med å uttrykke ønsker, tanker og meninger gjennom språk og handlinger
- Barna involveres gradvis i planlegging, vurdering og gjennomføring av aktiviteter.
- Deretter får de større innflytelse på innholdet i hverdagen og erfaringer med demokratiske prosesser, samarbeid og felles beslutninger.

2.9 Trafikksikker kommune

Holmestrand kommune er godkjent som trafikksikker kommune, dette innebærer også alle de kommunale barnehager. I barnehagene er vi opptatt av å danne et godt grunnlag for hvordan barn ferdes i trafikken. Målet for trafikkopplæringen er at barna utvikler gode holdninger, forståelse og kunnskap, slik at de ikke er til fare for hverken seg selv eller andre i trafikken. Dette vil i størst grad foregå på tur og i samlinger. Her har vi samtaler hvor det skapes rom for refleksjon rundt ulike trafikktema. Vi bruker også historier, spill, trafikksanger med mer. Det at personalet er gode rollemodeller har stor betydning blant annet for barnas utvikling av gode holdninger, evne til refleksjon og risikoforståelse.

3. Barnehagen som pedagogisk virksomhet

Barnehagen er en pedagogisk virksomhet som skal planlegges, vurderes og dokumenteres. Barn og foreldre har rett til medvirkning i disse prosessene. Målet med barnehagen som pedagogisk virksomhet, er å gi barna et tilrettelagt tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen. For å oppnå dette skal barnehagen være en lærende organisasjon, og det pedagogiske arbeidet skal være begrunnet i barnehageloven og rammeplanen. Barnehagen skal tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger, også når noen barn har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder.

- Rammeplanen og årsplanen er utgangspunktet for all planlegging av aktiviteter i barnehagen
- Alle avdelinger har sin månedsplan som er utgangspunkt for planlegging av gruppeaktiviteter hver måned.
- Pedagogene og barnehagelærerne har plantid 4 timer per uke. I perioder har noen mer plantid hvis det er behov.
- Alle avdelinger sender ut månedsbrev med oppsummering av måneden som har vært og litt informasjon om kommende måned.
- Vi bruker visma flyt som kommunikasjonsplattform. Her publiseres aktiviteter i kalender, månedsbrev, bilder og dagbokpost. Vi kommuniserer også med foresatte via denne plattformen.
- Formell og uformell evaluering er utgangspunkt for planlegging.
- Vi bruker planleggingsdager og personalmøter til å reflektere over praksis og tilegne oss ny kunnskap.
- Avdelingene har avdelingsmøter minimum hver måned hvor de evaluerer og planlegger tiden fremover med utgangspunkt i barnegruppens beste.
- I årsplanarbeid involveres hele personalgruppen
- Vi bruker «alle med» som kartlegging på alle barn. Vi brukes TRAS kartlegging ved behov. Dette bruker vi med samtykke fra foresatte.
- Dokumentasjon fra turer og tema/prosjektarbeid henger synlig på avdelingene for å invitere til gode samtaler med barna og for å bygge veien videre.
- Alle avdelinger har lekegrupper gjennom dagen, måten vi organiser gruppene ivaretar progresjon i det pedagogiske innholdet
- Alle pedagoger jobber etter et faglig årshjul med ulike maler for innhold, for å minske kvalitetsforskjeller innad i barnehagen
- Det brukes mal for avdelingsmøter hvor innholdet er evaluering og planlegging av satsningsområdet vårt.

4. Samarbeid

4.1 Samarbeid hjem og barnehage

Foreldrenes rett til medvirkning er nedfelt i barnehagelovens § 4.

I [Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver](#) står det at foreldre og barnehagens personale har et felles ansvar for barns trivsel og utvikling. Det daglige samarbeidet mellom hjem og barnehage må bygge på gjensidig åpenhet og tillit. Det er den daglige kontakten ved levering og henting som er et vesentlig grunnlag for samarbeidet mellom barnehage og hjem.

Vi ønsker å sikre dette gjennom samarbeidsformer som:

- Foreldreråd, bestående av foreldre/foresatte til alle barna i barnehagen
- Foreldreundersøkelser annet hvert år
- Daglig kontakt, informasjon og korte samtaler ved levering og henting
- Arrangementer der foreldre og familie blir invitert til barnehagen
- Kommunikasjonsplattformen Visma
- Foreldremøter hvert år. Foreldre oppfordres til å komme med forslag til hva som skal tas opp på foreldremøter
- Samarbeidsutvalg, bestående av 2 foreldre og 2 ansatte. Foreldrerepresentantene skal være med på å legge et godt grunnlag for samarbeid barnehage/hjem, og være bindeleddet mellom foreldre og barnehage
- Pedagogene har ansvar for å planlegge det individuelle samarbeidet rundt barnet. Det tilbys to foreldresamtaler hvert år, hvor en er obligatorisk. Foreldre og barnehagen kan be om samtaler utover dette ved behov.

4.2 Tilvenning

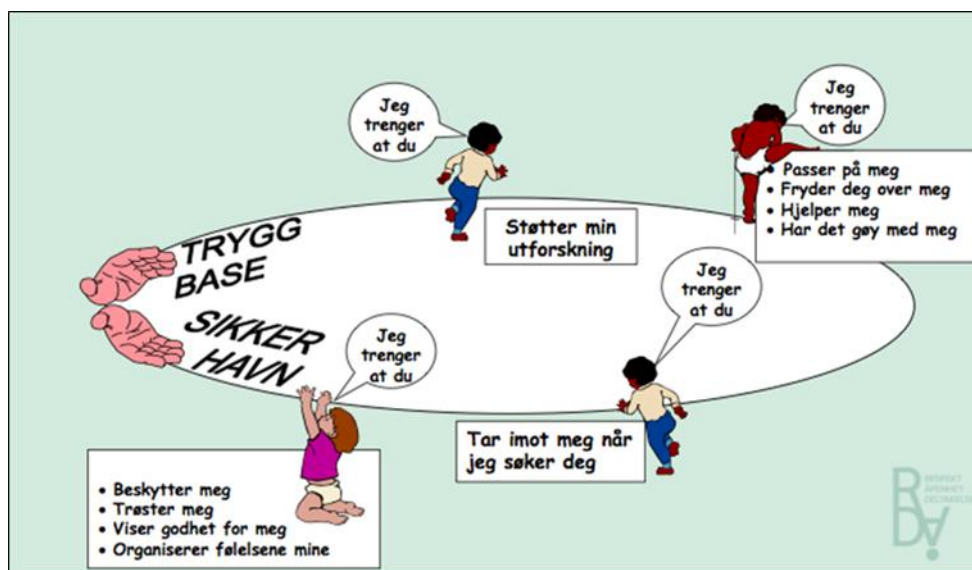
Det å starte i barnehagen kan være et stort steg i et barns liv. Samtidig er det en spennende og krevende periode for både barn, foreldre og personal. En god tilvenning er viktig for at barna skal få en trygg og god start i barnehagen. Hvor lang tilvenningsperiode barnet trenger er individuelt, og det er foreldrene som må være med på å bestemme lengden på tilvenningen.

Små barn trenger å erfare mange ganger at foresatte går og kommer tilbake. Det er en prosess som kan ta lang tid for enkelte barn og tilvenning til barnehage må derfor gjøres i barnets eget tempo. Det er mange inntrykk, barnet blir kjent med nye mennesker og må være store deler av dagen uten sine foresatte. Det er nytt og uvandt for barnet. En kjerneoppgave for personalet blir derfor å kunne ta barnets perspektiv. Et lite barn kan ikke verbalt formidle sine behov og meninger og trenger derfor ansatte som forstår hvordan det er å befinne seg i en ny og annerledes arena. Oppstarten planlegges sammen med pedagogisk leder som legger til rette for en trygg og god start.

Før oppstart i barnehagen sikrer vi god informasjon til foresatte. Vi inviterer de til foreldremøte hvor de får viktig informasjon om oppstarten og hva de kan forvente. Pedagogisk leder på avdeling viser de rundt og gir de informasjon om rutiner, utstyr og svarer på spørsmål foresatte måtte ha. Vi arrangerer også besøksdag for barn og foresatte hvor de får hilse på de andre foreldrene og barna får leke på avdelingen de skal begynne på. Vi tenker at dette bidrar til god relasjonsbygging.

4.3 Trygghetssirkelen

En forutsetning for læring er trygghet og trivsel. Barn er avhengig av gode og trygge tilknytninger til de voksne i barnehagen. Trygghetssirkelen er et verktøy vi bruker for å forstå og møte barnas behov og der tilknytningspersonens hovedoppgave er å være en trygg base for barnets utforskning, lek og læring og ta imot barnet når det har behov for trøst og omsorg.

Figur 3 - Trygghetssirkelen

4.4 Overgang innad i barnehagen

Haga barnehage har de siste årene jobbet systematisk med overganger innad i barnehagen. Vi har utarbeidet et årshjul som kom som et resultat av en evaluering av overgangene gjort av både ansatte og foresatte. Vi starter tilvenning til storbarnsavdelingene i april og har besøk minimum en gang per uke til ny avdeling. Tilstedeværende og engasjerte ansatte er avgjørende og forventet i disse besøkene. Det legges opp til planlagte aktiviteter for å bidra til god relasjonsbygging mellom barn-barn og barn-ansatte, og for å sørge for en trygg ramme for barna som allerede opplever noe utrygt ved å være på en ny avdeling. Vi sørger

for god informasjon til foresatte og tilbyr en overgangssamtale med pedagogisk leder på avdelingen barnet skal begynne på. Vi bruker maler som utgangspunkt for informasjon til foresatte for å sikre at det blir gitt lik informasjon uavhengig av hvilken avdeling barnet skal begynne på. Foresatte inviteres også til et foreldremøte hvor de får god informasjon fra avdelingen. I tillegg arrangeres det er besøk for foresatte sammen med barna. Fokuset er at barnet kan få lov til å vise frem sin nye avdeling og skal bidra trygge foresatte og barn i overgangen. Det blir hvert år sendt ut evalueringsskjemaer til foresatte om hvordan de har opplevd overgangen. Disse skjemaene gjennomgås på lederteam hvor de i forkant har evaluert sammen med ansatte på sin avdeling. Eventuelle utbedringer gjøre på bakgrunn av det.

4.5 Overgang barnehage-skole

Ved overgang til skole har Holmestrand kommune et eget årshjul. Hensikten med årshjulet er å legge til rette for et godt samarbeid mellom instansene og sikre en best mulig overgang for hvert enkelt barn. Før skolestart gjennomføres en foreldresamtale med pedagogisk leder på avdeling. Innholdet fra foreldresamtalen blir formidlet til skolen med et skjema, som foreldrene gir sitt samtykke til. I tilfeller hvor barna har hatt spesialpedagogisk oppfølging i barnehagen, inviteres foreldre med på et eller flere møter før skolestart. Det tilrettelegges også for møter før overgang for de foresatte som ønsker det.

I Holmestrand kommune har alle barnehager en sekk med innhold som brukes sammen med skolestarterne. Dette skal fungere som et grenseobjekt. Grenseobjekt er gjenstander som en barnegruppe har felles erfaringer rundt, og er dialogskapende. Grenseobjektet er det felles tredje som bygger bro mellom barnehagen og skolen. Sekken inneholder to bøker, et eventyr, en sang, forslag til regelleker, et forstørrelsesglass og bamsen "Trygve". Trygve har i oppdrag å finne ut mest mulig om skolen og svare på spørsmål om skolen som barna måtte ha. Vi tenker at rikelig og riktig informasjon bidrar til å trygge barna i overgangen. Bøkene i sekken vil bli brukt av barnehagen i forkant av skolestart og i den første tiden på skolen.

I Haga barnehage ønsker vi å bruke deres siste år på å fremme gode verdier og holdninger. Vi veileder skolestarterne til å være gode venner, lære å bli selvstendige og trygge barn som kan stå opp for seg selv og andre. Vi øver på sosiale spilleregler ved at de ansatte er tett på barna og sørger for at alle har venner og noen å leke med. Vi har en grunntanke om at barn som leker og er trygge, de lærer. I Haga barnehage samler vi skolestarterne en gang i uken og har ulike organiserte aktiviteter og leker, men de gjør også ting som fremmer fellesskapsfølelsen slik som f.eks. å oppleve ulike turer sammen. Vi drar også på besøk til nærskolen og leker på uteområdet for å bli kjent.

I førskolegruppa fremmer vi selvstendighet samtidig som vi passer på å ikke stille for høye krav. De skal gjennom kravene oppleve mestring og glede og de skal være i samsvar med deres utvikling og modning. Skolestartene jobber med ulike temaer gjennom hele året, leser faktabøker, drar på eventyr, turer og filosoferer sammen. I førskolegruppa skal lek være et

fokus fordi det er i leken barna utvikler sin sosiale kompetanse og ikke minst språket. I leken får de mulighet til å være nysgjerrige og utforskende og de får mulighet til å utfolde seg fysisk og undre seg. Vi er ikke opptatt av om barn kan lese eller skrive før det begynner på skolen, men å gi de erfaringer med vennskap og samarbeid og sørge for at de er selvstendige, kan ta gode valg på vegne av seg selv og deltagelse i et fellesskap.

4.6 Samarbeid med andre instanser

Som en del av det pedagogiske arbeidet i barnehagen har personalet samarbeid med:

- Pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT)
- Barne- og ungdomspsykiatrien (BUPA)
- Helsestasjonen
- Barnevernstjenesten
- Barne- og familiesenteret

Alle barnehagene i Holmestrand kommune deltar i et samarbeidsorgan som heter PÅ TVERS. Her møtes personal fra barnehager, PPT, helsestasjon og barnevern. PÅ TVERS har møter to ganger i halvåret, hvor styrer og personal kan drøfte saker anonymt eller med samtykke av foresatte for å få tips eller råd rundt enkeltbarn, et tema eller en barnegruppe. Det er også mulig for foresatte å delta på disse møtene dersom det er ønskelig.

PPT har kontaktmøter med barnehagene ved jevne mellomrom. Ved bekymring rundt barns utvikling kan dette drøftes på kontaktmøtene. Samtykke fra foresatte innhentes og foresatte involveres i prosessen.

Ved bekymring knyttet til vold, incest eller andre grove overgrep har barnehagen meldeplikt til barnevernstjenesten (barnehageloven §46). I slike tilfeller gjøres dette uten informasjon til foresatte.

Helsestasjonen og barnehagen har et samarbeid knyttet til 2 og 4 årskontrollen på helsestasjonen. Ved samtykke fra foreldrene skal barnehagen og helsestasjonen formidle opplysninger som er viktige i forhold til barns utvikling. Dette kan være opplysninger i forhold til hørsel, syn, motorikk, språk eller andre ting.

Figur 4 - Barn som hopper i vanddam

5. Progresjon

I Rammeplanen står det at progresjon i barnehagen innebærer at alle barna skal utvikle, lære og oppleve fremgang. Personalet skal bidra til at barna får mestringsopplevelser og at de samtidig har noe å strekke seg etter. Barna har ulike utgangspunkt, og de har derfor behov for tilrettelagte utfordringer. Denne individuelle progresjonen sikrer vi ved at personalet forsker i:

Hvilken kompetanse barnet innehar? Hva barnet mestrer? Hva som fremmer utvikling hos barnet? Hva, når og hvorfor det fungerer for barnet? Hvordan vi kan støtte barnet videre? Personalet har god oversikt over barnegruppen og ser hva det enkelte barnet trenger. Dette er grunnlaget for hvordan vi tilrettelegger for den enkeltes utvikling og hvordan vi organiserer hverdagen.

I Haga barnehage er vi opptatt av hvordan personalet tilrettelegger for progresjon gjennom det pedagogiske tilbudet. Vi reflekterer over hvordan vi kan gi barna stadig rikere erfaringer, større medvirkning, økt selvstendighet og flere muligheter for utforsking. Personalet reflekterer over hvilke erfaringer barna har fått, hvordan innholdet har utviklet seg, om barna møter nye utfordringer og muligheter, hvordan barnas interesser påvirker det pedagogiske innholdet og hva neste steg bør være. Disse refleksjonene skal dokumenteres gjennom evaluering av det pedagogiske arbeidet.

For oss i Haga barnehage er det viktig at alle barn får utfordringer og erfaringer tilpasset alder, modenhet, interesser og forutsetninger. Progresjon handler ikke om at alle skal kunne det samme til samme tid, men om at hvert barn skal oppleve utvikling, mestring og læringsglede gjennom barnehagetiden.

5.1 Progresjons i det pedagogiske tilbudet

I Haga barnehage har vi utviklet en progresjonsmodell. Den er et arbeidsverktøy for personalet og handler om hvordan vi utvikler det pedagogiske tilbudet. Dersom barna skal oppleve progresjon i utvikling er det viktig at vi tilrettelegger for progresjon gjennom innholdet i det pedagogiske tilbudet. Innholdet deler vi inn etter innholdet i rammeplanen med fokusområder på hvert trinn. Trinn 1 handler om å legge til rette, trinn to handler om å videreutvikle mens trinn tre handler om å fordype. Trinnene bygger på hverandre og er ikke tilknyttet alder, men handler om hvordan personalet tilrettelegger det pedagogiske tilbudet slik at barna opplever progresjon. Vi har valgt å sette fokus på hva barna skal erfare- samt hva personalet skal tilrettelegge for på de ulike trinnene.

OMSORG		
<i>Trinn</i>	<i>Hva skal barna erfare?</i>	<i>Hva gjør personalet?</i>
Legger til rette	Erfare trygghet, tilhørighet og at de blir sett, hørt og møtt med god omsorg	• Observerer og tolker barns nonverbale og verbale uttrykk • Etablerer forutsigbare rutiner og strukturer. • Hjelp barn til å sette ord på følelser og behov. • Skape ro og trygghet i overgangssituasjoner. • Bygge trygge relasjoner til alle barn.
Videreutvikler	Erfare at omsorg handler om å både motta og gi omsorg i fellesskapet	• Synliggjør og verdsetter omsorgshandlinger mellom barn. • Støtter barn i å forstå egne og andres følelser. • Hjelp barn med å se situasjonen fra den andres perspektiv. • Veilede i konflikter.
Utfordrer og fordypet	Erfare ansvar for andre, empati og betydningen av å bidra til et inkluderende fellesskap	• Bruke hverdagssituasjoner som grunnlag for etisk refleksjoner. • Samtaler med barn om ansvar, rettferdighet og inkludering. • Støtte barn i å ta ansvar i fellesskapet. • Utfordre barna i å reflektere over hvordan handlinger påvirker andre.

LEK

Trinn	Hva skal barna erfare?	Hva gjør personalet?
Legger til rette	Erfare lekeglede, tilhørighet og mulighet til å delta i lek	• Observerer interesser og gjennom de sørge for attraktive og tilgjengelige lekemiljøer. • Hjelp barn inn i lek. • Sette ord på lek og samspill • Fysisk til stede der leken foregår. • Bygge relasjon gjennom lek.
Videreutvikler	Erfare at lek kan utvikles gjennom samarbeid, fantasi og felles ideer	• Organiserer lekegrupper. • Tilfører materiell • Deltar i lek ved behov og støtter vennskap • Arbeider aktivt for at alle barn skal være ønsket i lek.
Utfordrer og fordypner	Erfare fordypning, medvirkning og innflytelse i lekefellesskapet	• Legger til rette for rollelek over tid • involvere barn i utvikling av lekesoner og materiell • Støtte barn i konfliktløsning uten at man overtar.

LÆRING

Trinn	Hva skal barna erfare?	Hva gjør personalet?
Legger til rette	Erfare undring, nysgjerrighet, utforsking og gleden ved å oppdage noe nytt	• Er nysgjerrige sammen med barna. • Setter ord på det barna ser, gjør og opplever. • Bruker rutinesituasjoner som lærings situasjoner. • Stiller åpne spørsmål. • Følger barnas initiativ og interesser. • Bruk av små grupper for læringsaktiviteter.
Videreutvikler	Erfare sammenhenger, problemløsning, samarbeid og at egne ideer og spørsmål har verdi	• Bygger videre på det barna viser interesse for. • Legger til rette for utforsking, eksperimentering og problemløsning. • Bruke prosjektarbeid. • Lar barna medvirke i tema, materialer og veien videre. • Bruker nærmiljøet aktivt som læringsarena.
Utfordrer og fordypner	Erfare fordypning, refleksjon og at kunnskap kan utvikles gjennom utforsking, dialog og egne erfaringer.	• Prosjekter som varer over tid. • Hjelp barna å se sammenhenger. • Bruker dokumentasjon sammen med barna for å reflektere over hva de har opplevd. • Utfordre barna til å forklare og begrunne. • Stiller refleksjonsspørsmål.

DANNING

Trinn	Hva skal barna erfare?	Hva gjør personalet?
Legger til rette	Erfare at egne tanker, følelser og meninger blir lyttet til og tatt på alvor	• Viser interesse for barnas tanker, følelser og perspektiv. • Hjelper barna til å uttrykke egne meninger og ønsker. • Erfaringer med å vente på tur og lytte til andre. • Bruke hverdagssituasjoner til å samtale om rett og galt. • Støtte barn i å stå opp for seg selv på en respektfull måte.
Videreutvikler	Erfare at de kan påvirke fellesskapet og at ulike meninger har verdi	• Gi barna reelle valgmuligheter i hverdagen. • Involvere barna i beslutninger som angår dem. • Løfte frem mangfold som ressurs i barnegruppen. • Barna deltar i beslutninger. • Det er rom for diskusjon og refleksjon.
Utfordrer og fordypet	Erfare ansvar, demokrati, refleksjon og respekt for ulike perspektiver	• Refleksjon om ansvar, fellesskap og demokrati. • Bruke bøker, fortellinger og hverdagsopplevelser som utgangspunkt for etiske samtaler. • Utfordre barna til å begrunne egne valg og beslutninger. • Støtte barn i å håndtere dilemmaer og uenighet. • Synliggjør hvordan normer og regler påvirker fellesskapet.

VENNSKAP OG FELLESKAP

Trinn	Hva skal barna erfare?	Hva gjør personalet?
Legger til rette	Erfare tilhørighet, trygghet og at de er en viktig del av fellesskapet. Erfare positivt samspill med andre	• Observerer hvem som søker hverandre og hvem som står alene. • Skape trygge møteplasser gjennom lek, måltider, samling og hverdagsaktiviteter. • Hjelp barn inn i fellesskapet. • Bruker barnas styrker og interesser for å skape tilhørighet. • Synliggjør at alle barn er viktig for gruppen.

Videreutvikler	Erfare vennskap, samarbeid og positive relasjoner til andre barn	• Arbeider aktivt for at barna skal bli kjent med flere enn sine nærmeste venner. • Organiserer grupper som fremmer nye relasjoner. • Støtter barna i å invitere hverandre inn i aktiviteter og lek. • Veileder i samarbeid, turtaking og konfliktløsning. • Løfter frem positive handlinger. • Følger systematisk med på relasjoner i barnegruppen.
Utfordrer og fordypet	Erfare ansvar for fellesskapet og betydningen av inkludering og omsorg for andre	• Reflekterer sammen med barna om inkludering, fellesskap og ansvar. • Støtte barna i å ta ansvar for at andre har det bra. • Bygge en kultur der barna selv bidrar til å inkludere andre.

BARNES MEDVIRKNING

Trinn	Hva skal barna erfare?	Hva gjør personalet?
Legger til rette	Erfare at deres tanker, følelser, interesser og uttrykk blir sett hørt og tatt på alvor	• Tar barns initiativ på alvor. • Setter ord på det barna viser interesse for. • Gir tid og rom for at barna kan uttrykke tanker, ønsker og behov. • Viser barna at deres bidrag er viktig. • Følge opp barnas innspill i hverdagen.
Videreutvikler	Erfare at de kan påvirke egen hverdag og at deres innspill får betydning for fellesskapet	• Bruker barnas interesser som utgangspunkt for aktiviteter og prosjekter. • Involverer barna i valg som angår deres hverdag. • Tilbyr ulike måter å uttrykke meninger på. • Følge opp barnas spørsmål og undring. • Justere planer når barnas initiativ tilsier det. • Invitere barna inn i samtaler om hva de ønsker å gjøre videre. • Vise hvordan barnas innspill påvirker innholdet.
Utfordrer og fordypet	Erfare medansvar, demokrati og at ulike perspektiver har verdi i et fellesskap	• Involvere barna i planlegging, gjennomføring og vurdering. • Bruke dokumentasjon som utgangspunkt for refleksjon. • Samtaler om ulike meninger og interesser i gruppen. • Støtte barna i å forhandle, samarbeide og finne løsninger sammen.

KOMMUNIKASJON, SPRÅK OG TEKST

Trinn	Hva skal barna erfare?	Hva gjør personalet?
Legger til rette	Erfare glede ved å kommunisere, bli lyttet til og delta i språkfelleskap gjennom lek, samtaler, bøker, sang og fortellinger	• Benevner handlinger, bruker tegn- til tale, bruker bildestøtte, billedbøker, synger, bruker rim og regler. • Gode samtaler i rutinesituasjoner, måltider og lek. • Er bevisste språkmodeller. • Sørger for å gi barna erfaringer med å bli lyttet til.
Videreutvikler	Erfare at språk kan brukes til å uttrykke tanker, følelser, ønsker, ideer og opplevelser sammen med andre	• Bygge videre på barnas interesser og erfaringer i samtaler. • Stiller åpne spørsmål som inviterer til refleksjon. • Bruker litteratur som utgangspunkt for samtaler, lek og utforskning. • Introducerer nye begreper. Fortelling, dramatisering og gjenfortelling.
Utfordrer og fordyper	Erfare at språk og tekst kan brukes til refleksjon, fortelling, problemløsning, samarbeid og utforskning av verden	• Lager historier sammen med barna. • Utforsker skriftspråk • Bruker refleksjonssamtaler. • Hjelper barna til å forklare, argumentere og begrunne. • Bruke språk til å komme inn i lek

KROPP, BEVEGELSE OG HELSE

Trinn	Hva skal barna erfare?	Hva gjør personalet?
Legger til rette	Erfare bevegelsesglede, kroppslig utforskning, trygghet og mestring gjennom lek og hverdagsaktiviteter	• Legger til rette for daglig fysisk aktivitet både inne og ute. • Tilgjengelige og varierte bevegelsesmiljøer. • Støtte barna i å utforske kroppens muligheter. • Oppmuntre til selvstendighet i påklledning, måltider og hygiene. • Gi barna tid til å prøve selv. • Legge til rette for mestringsopplevelser.
Videreutvikler	Erfare at kroppen kan brukes på ulike måter, og at øvelse, samarbeid og utforskning gir	• Tilby varierte aktiviteter som utfordrer balanse, koordinasjon, styrke og utholdenhet. • Bruke naturen og nærmiljø som arena for fysisk aktivitet.

	mestring og nye muligheter	• Samtaler om kropp, følelser, helse og trivsel. • Oppmuntring til å prøve nye aktiviteter. • Legge til rette for bevegelsesfellesskap der alle kan delta.
Utfordrer og fordypet	Erfare mestring, selvstendighet, risikokompetanse og sammenhengen mellom fysisk, psykisk og sosial helse.	• Legge til rette for utfordrende lek og aktiviteter. • Støtte barna i å vurdere egne valg og grenser. • Utfordre barna til å finne egne løsninger i fysiske utfordringer. • Vurdere hvordan miljøet fremmer eller hemmer deltagelse og mestring. • Risikolek som en viktig del av læring og utvikling.

KUNST, KULTUR OG KREATIVITET

Trinn	Hva skal barna erfare?	Hva gjør personalet?
Legger til rette	Erfare glede ved å skape, utforske og uttrykke seg gjennom ulike materialer, musikk, fortellinger, bevegelse og lek.	- Gjør materialer tilgjengelige i barna høyde. - Synger, leser, forteller historier og bruker musikk aktivt i hverdagen. - Gir barna tid til å utforske uten fokus på ferdige produkter. - Tar vare på barnas spontane ideer og uttrykk.
Videreutvikler	Erfare at egne ideer kan inspirere andre, og at kreativitet kan utvikles sammen med andre barn	- Tilfører nye materialer, teknikker og impulser når barna viser interesse. - Kobler kreativ aktivitet til lek, temaer og prosjekter. - Legger til rette for felles skapende prosesser der barna samarbeider og bygger videre på hverandres ideer.
Utfordrer og fordypet	Erfare at kunst, kultur og kreativitet kan brukes til å fortelle, utforske, bearbeide opplevelser og skape noe sammen med andre.	- Lar kreative prosjekter utvikle seg over tid. - Bruker barnas interesser som utgangspunkt for drama, fortelling, musikk, forming eller konstruksjon. - Besøker eller utforsker kunst og kultur i nærmiljøet. - Reflekterer sammen med barna over prosessene og det de har skapt.

NATUR, MILJØ OG TEKNOLOGI

Trinn	Hva skal barna erfare?	Hva gjør personalet?
Legger til rette	Erfare glede, undring og nysgjerrighet i møte med naturen, nærmiljøet og ulike materialer og fenomener.	- Er ute sammen med barna i all slags vær. - Gir tid til å utforske naturen med sansene. - Setter ord på det som barna oppdager. - Samler, undersøker og undrer seg sammen med barna
Videreutvikler	Erfare at naturen inneholder sammenhenger, endringer og muligheter for utforsking, eksperimentering og problemløsning.	- Følger opp barnas spørsmål og interesser. - Utforsker årstider, vær, dyr, planter og naturfenomener sammen med barna. - Tilbyr eksperimenter, konstruksjonslek og utforsking av ulike materialer og enkle teknologiske løsninger.
Utfordrer og fordypet	Erfarer sammenhenger mellom mennesker, natur, miljø og	- Legger til rette for prosjekter over tid. - Undersøker bærekraft, gjenbruk og miljø sammen med barna.

	teknologi, og oppleve at egne handlinger har betydning for fellesskapet og omgivelsene.	• Bruker teknologi som verktøy, utforsking og problemløsning. • Reflekterer sammen med barna over hvordan vi tar vare på naturen.
--	---	---

ANTALL, ROM OG FORM

Trinn	Hva skal barna erfare?	Hva gjør personalet?
Legger til rette	Erfare at antall, rom, form, mønster og størrelser finnes i lek, hverdagsaktiviteter og omgivelsene rundt oss. Erfare med sanser	• Setter ord på matematiske begreper i naturlige situasjoner. • Utforsker former, størrelser, plassering og mengder sammen med barna. • Legger til rette for konstruksjonslek, sortering og utforsking av materialer.
Videreutvikler	Erfare at matematikk kan brukes til å sammenlikne, sortere, bygge, orientere seg og løse utfordringer sammen med andre	• Bruker matematikk i lek, matlaging, turer og prosjekter. • Tilbyr aktiviteter de barna kan måle, sammenlikne, bygge og utforske mønster.
Utfordrer og fordypes	Erfare at matematiske sammenhenger kan undersøkes, diskuteres og brukes til å finne løsninger og forstå verden rundt oss	• Legger til rette for mer komplekse konstruksjonsprosjekter, problemløsning og utforsking av mønstre, rom og sammenhenger. • Oppmuntrer barna til å forklare egne tanker, strategier og løsninger.

ETIKK, RELIGION OG FILOSOFI

Trinn	Hva skal barna erfare?	Hva gjør personalet?
Legger til rette	Erfare trygghet, respekt og anerkjennelse i møte med andre mennesker. Oppleve undring, glede og nysgjerrighet gjennom fortellinger, tradisjoner og hverdagsopplevelser	• Møter barnas spørsmål og undring med interesse. • Sette ord på følelser og handlinger. • Synliggjør tradisjoner, høytider og mangfold på en naturlig måte.
Videreutvikler	Erfare at mennesker kan tenke, tro og leve på ulike måter, og at ulikheter er en naturlig del av fellesskapet	• Legge til rette for samtaler om vennskap, følelser, rettferdighet og ulikheter. • Bruke litteratur, fortellinger og hverdagsopplevelser som utgangspunkt for undring og samtale.

Utfordrer og fordypet	Erfare at spørsmål kan ha ulike svar, og at egne tanker og meninger kan deles og utforskes sammen med andre.	• Utforsker etiske spørsmål og filosoferer sammen med barna. • Oppmuntrer barna til å lytte til hverandre, begrunne egne tanker og reflektere over fellesskap, ansvar og inkludering.
-----------------------	--	---

NÆRMILJØ OG SAMFUNN

Trinn	Hva skal barna erfare?	Hva gjør personalet?
Legger til rette	Erfare tilhørighet til barnehagen, nærmiljøet og menneskene rundt seg. Oppleve at de er en viktig del av et fellesskap.	• Gjør barna kjent med barnehagens nærmiljø gjennom turer og hverdagsopplevelser. • Setter ord på steder, mennesker og aktiviteter i nærmiljøet. • Skaper trygge møteplasser og fellesskapsopplevelser.
Videreutvikler	Erfare ulike steder, mennesker, yrker, tradisjoner og møteplasser i nærmiljøet. Oppleve at mennesker lever ulike liv og bidrar på forskjellige måter i fellesskapet.	• Utforske nærmiljøet sammen med barna. • Besøke ulike steder og møteplasser. • Snakker om familier, yrker, tradisjoner og mangfold. • Legger til rette for at barna kan bidra og delta i fellesskapet.
Utfordrer og fordypet	Erfare at egne handlinger kan ha betydning for andre mennesker, nærmiljøet og fellesskapet. Oppleve at de kan bidra, ta ansvar og påvirke det som skjer rundt dem.	• Involvere barna i prosjekter knyttet til nærmiljøet. • Samtaler om ansvar, fellesskap, demokrati og bærekraft på barnas premisser. • Undersøke hvordan vi kan ta vare på hverandre og omgivelsene våre.